

Beata Wawrzecka

Adiunkt na kierunku architektura wętrz, na Wydziale Wzornictwa i Architektury Wętrz Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi.

Ukończyła PWSSP w Łodzi, uzyskując tytuł magistra sztuki ze specjalizacją grafiki projektowej w pracowniach prof. Łabęckiego i prof. Rózgi. Studiowała w Southern Connecticut State University w New Haven w USA.

Wykładowca akademicki, od 18 lat projektuje strony i aplikacje internetowe dla firm polskich i zagranicznych. Jest również autorką wielu opracowań graficznych wydawnictw książkowych, plakatów, folderów i identyfikacji wizualnych firm.

Również od 18 lat wspólpracuje z muzeum Etnograficznym i Archeologicznym w Łodzi, projektując wystawy stałe i czasowe z zakresu archeologii, etnografii i numizmatyki. Dwie wystawy przez nią projektowane zdobyły „Sybille”(nagrody w konkursie Ministerstwa Kultury na wydarzenia muzealne roku).

Przestrzeń wewnętrzna **wystaw czasowych.** **Projektowanie wystaw** **czasowych we wnętrzach** **zabytkowych,** **nieprzystosowanych** **do celów wystawienniczych**

Artykuł dotyczy usystematyzowania i podsumowania zagadnień i problemów, z którymi autorka musiała się zmierzyć podczas swojej wieloletniej współpracy z Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, występujących przy projektowaniu wystaw czasowych: archeologicznych, etnograficznych i numizmatycznych.

Podjęmowane zagadnienie, a jest nim w tym przypadku określony tematycznie proces projektowania wystaw czasowych, jest złożone z wielu częściowych zagadnień. To ograniczona czasem wieloetapowa praca, zaczynająca się od koncepcji, poprzez projekt plastyczny wystawy, a kończąca się na działaniach w obrębie sal wystawienniczych. Zazwyczaj w pierwszych etapach prac projektowych nie mamy do dyspozycji wszystkich zabytków (często przyjeżdżają z innych muzeów albo są wypożyczane ze zbiorów prywatnych), które można obejrzeć i ocenić. Dysponujemy tylko scenariuszem wystawy, będącym spisem zabytków i koncepcji merytorycznej całości ekspozycji. Niekiedy nie wiadomo, jakich rozmiarów są zabytki lub jak dokładnie wyglądają. Na tej podstawie powstaje koncepcja plastyczna, która podlega weryfikacji podczas dyskusji z autorami wystaw. Koncepcja plastyczna wystawy jest z jednej strony determinowana przez założenia merytoryczne, a z drugiej – to od niej zależy prawidłowe pod-

kreślenie wszystkich kluczowych treści i przesłania wystawy oraz oddania klimatu prezentowanych zabytków. Projekt plastyczny uszczegóławia wygląd i kompozycję sal poprzez zaprojektowanie rozwinięć ścian, sufitów i rozlokowanie gablot. Na tym etapie dokonuje się również wyboru wszystkich elementów oddziaływania plastycznego, takich jak: kroje pisma, kolorystyka ścian, wygląd gablot, sposoby montażu niektórych elementów służących do ekspozycji zabytków, czy proponowane zdjęcia, jeśli są potrzebne. Projekt plastyczny wystawy to szkielet, na podstawie którego mogą zostać rozpoczęte działania w fizycznej przestrzeni wystawienniczej muzeum. Końcowym etapem projektowym jest właśnie praca wszystkich

Fot. 1.
Plakat, zaproszenie, zakładki do książek, książka. Wystawa czasowa *Wyróżnieni strojem*. *Huculszczyzna – tradycja i współczesność*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

zaangażowanych ekip wykonawczych w salach wystawienniczych. Jest to moment weryfikacji całej idei plastycznej wystawy. Etap ten zawsze jest pełen niespodzianek, wymagających od projektanta czujności i wprowadzania na bieżąco wszystkich koniecznych poprawek. Obejmuje on nadzór nad pracami montażowymi, jeśli są wymagane, rozmieszczenie wszystkich elementów komunikacji wizualnej w obrębie sal wystawienniczych oraz kompozycję prezentowanych zabytków. Praca projektowa nad wystawą kończy się w momencie jej otwarcia.

Hasło „Przestrzeń wewnętrzna – przestrzeń zewnętrzna” stało się inspiracją i podstawą pozwalającą na usystematyzowanie zagadnień i problemów podejmowanych zarówno w trakcie procesu projektowego, jak i podczas realizacji prac w salach wystawienniczych.

Przestrzeń zewnętrzna i dlaczego w ogóle o niej wspominamy

Przestrzeń zewnętrzna wystaw to otoczenie wokół budynku muzeum, przestrzeń publiczna ulic i placów, to nasze zwykłe toczące się życie, to reklamy i prezentacje nas otaczające, to również świat wirtualny, w którym codziennie większość z nas się porusza i istnieje poprzez maile, portale społecznościowe, portale informacyjne czy sms-y i rozmowy telefoniczne. To jest punkt odniesienia projektanta, którego zadaniem jest dotarcie do przestrzeni zewnętrznej życia społecznego, zaznajomienie i poinformowanie o wystawie, zainteresowanie nią jak największej liczby zwiedzających. Projektant posiada wiele narzędzi i możliwości projektowych, ułatwiających wystawie dotarcie ze swoim przesłaniem i informacją do świata zewnętrznego. Zaliczyć można do nich plakaty, banery, flagi, happeningi uliczne, zaproszenia i kampanie informacyjne w środkach komunikacji miejskiej, a w świecie wirtualnym tworzenie projektów stron informacyjnych o wystawie, wydarzeń na portalach społecznościowych czy współpracy z autorem wystawy przy prowadzeniu wirtualnej kroniki tworzenia wystawy (fot. 1). Cała ta działalność plastyczna, wychodząca poza obszar sal wystawienniczych w przestrzeń zewnętrzną, prowadzi do rozpoznawalności samej wystawy i jej sukcesu mierzonego w liczbie odwiedzających ją osób. Przestrzeń zewnętrzna ma ogromne znaczenie dla każdej wystawy, która przecież bez zwiedzających ją osób nie miałaby sensu.

Sama wystawa natomiast ma swoją bardzo złożoną przestrzeń wewnętrzną.

Przestrzeń wewnętrzna. Materialna i niematerialna. Czym jest i jakie problemy generuje

Przestrzeń wewnętrzna wystawy to przestrzeń w obrębie sal wystawienniczych. Jest ona bardzo złożona i ma wiele znaczeń. Aby ją lepiej zrozumieć i opisać problemy projektowe pojawiające się w jej obrębie, można przestrzeń wewnętrzną podzielić na przestrzeń materialną i niematerialną.

Przestrzeń materialna to wizualny i fizyczny wymiar wystawy

Przestrzeń materialna to przestrzeń tworzona podczas realizacji projektu wystawy. Projekt wystawy jest przedstawieniem pewnej historii i wymaga

przystosowania do niej wnętrza. To przekształcona przestrzeń sal, tak aby oddawała atmosferę wystawy i była oderwanym światem często nienawiającym dialogu z rzeczywistym wyglądem wnętrz wystawienniczych. Wewnętrzna przestrzeń materialna to stworzony plastyczny obraz wystawy.

Aby zbudować atmosferę wystawy, nie wystarczy zaprezentowanie zabytków w gablotach czy powieszenie banerów informacyjnych. Całościowe działanie kolorem, typografią i kompozycją dodatkowych elementów wystawienniczych, niekoniecznie zabytkowych, ale podkreślających atmosferę wystawy, jest niezbędne i zazwyczaj wymaga ingerencji w strukturę budynku albo innych rozwiązań konstrukcyjnych. Aranżacja zabytków to zawsze jest kompromis poprawności merytorycznej i możliwości wystawienniczych. Stworzenie takiej przestrzeni plastycznej rodzi każdorazowo wiele problemów, które trzeba na bieżąco rozwiązywać.

Najwięcej problemów tworzy się w trakcie końcowego etapu prac projektowych, czyli podczas działań podejmowanych w obszarze samych sal wystawienniczych. Wynika to zarówno z ograniczeń konstrukcyjnych samych sal, szczególnie w budynkach zabytkowych, jak i braku możliwości wcześniejszego zapoznania się z wszystkimi planowanymi do ekspozycji zabytkami. Ponadto wystawy archeologiczne, etnograficzne czy numizmatyczne prezentują w ramach wybranego tematu niezwykle dużą liczbę eksponatów, zazwyczaj różniących się znacząco rozmiarami. Często trzeba zaprojektować wystawę tak, aby pomieścić do tysiąca sztuk zabytków lub zaprezentować monety bądź inne drobne przedmioty na tyle zaskakująco, aby nie zanudzić i nie zniechęcić zwiedzających. Prezentacja i zabezpieczenie tak różnorodnych zabytków wymaga nieszablonowych rozwiązań konstrukcyjnych.

Możliwe problemy projektowe

Niektóre muzea usytuowane w budynkach zabytkowych (np. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi) wykorzystują do prezentacji wystaw czasowych wnętrza zupełnie nieprzystosowane do takich celów. Nie można na przykład niczego wieszać na ścianach i nie można ich przemalować, bo są objęte ochroną konserwatorską lub ich struktura (trzcina i zaprawa tynkarska) ze względu na swój brak wytrzymałości nie pozwalają na zawieszanie jakichkolwiek elementów wystawienniczych. Zdarza się, że jedynym istniejącym oświetleniem sal są lampy świetłówki z lat 70. ubiegłego wieku, a do sieci nie można podpiąć dodatkowego oświetlenia ze względu na możliwość przeciążenia sieci wewnętrznej.

Aranżacja przestrzeni wystawienniczej nigdy nie jest przypadkowa. Projekt całości wystawy ma pomóc zrozumieć zwiedzającemu przesłanie, które niesie ze sobą wystawa, ma również ułatwić zapoznanie się z ar-

no z zabytkami, jak i ich historią. Wymaga to odpowiedniej oprawy przestrzennej i wizualnej całości tak, aby każdy przedmiot znalazł swoje miejsce i był wyeksponowany i opisany.

Gotowe systemy wystawiennicze są, a przynajmniej były dziesięć lat temu, zbyt drogie i nie można ich było wielokrotnie dowolnie przemalowwać ani dostosowywać poza ich przewidzianymi funkcjami, a żadne muzeum nie pozwoli sobie na zakup systemu wystawienniczego przeznaczonego tylko dla jednej wystawy. Dlatego przy wystawach wymagających radykalnych zmian wizualnych w przestrzeni sal muzealnych gotowe systemy wystawiennicze nie sprawdzały się.

Fot. 2.

Przebudowa ścian z karton-gipsu pod nową aranżację. Wystawa czasowa *Utracone – odzyskane. Ciąg dalszy...*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

Oczywiście, trzeba również wspomnieć o finansowym aspekcie projektowania wystaw w kontekście wiecznego ich niedofinansowania i szukania tanich rozwiązań jednocześnie dających pożądany efekt wizualny.

Potrzeby

Wystawy archeologiczne, numizmatyczne lub etnograficzne są specyficzne ze względu na dużą różnorodność prezentowanych eksponatów. Wiąże się to z potrzebami funkcjonalnymi przestrzeni wystawienniczych:

- potrzebna jest duża liczba solidnych ścian, do których w różnych miejscach można mocować zabytki,
- potrzebna jest duża liczba różnorodnych gablot do prezentacji zabytków, które są zbyt małe lub zbyt delikatne, aby prezentować je niezabezpieczone poza gablotami,
- musi być możliwość przewietrzania pomieszczeń, przy braku klimatyzacji,
- konieczne są ścianki działowe ułatwiające tematyczne podziały wystawy,
- wymagane jest dodatkowe, odpowiednio zaprojektowane oświetlenie wybranych zabytków lub fragmentów wystawy,
- potrzebne jest przystosowanie wnętrza do istniejących gablot wykorzystywanych w muzeum,
- ważna jest możliwość aranżacji przestrzeni kolorem.

Fot. 3.
Konstrukcja wewnętrznych ścian wystaw. Widok od zaplecza, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

Zastosowane rozwiązanie

W przypadku Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi nie ma możliwości wykorzystania istniejących ścian ani oświetlenia do celów

prezentacji wystawienniczych. Ze względu bowiem na ochronę konserwatorską wygląd pomieszczeń nie może ulec żadnym zmianom. Na ścianach nie można nic powiesić ani ich przemalować. Sale nie są atrakcyjne wizualnie i nie można również wkomponować elementów wystawienniczych w istniejącą przestrzeń. Z tego względu zastosowano prosty i tani, ale w warunkach muzealnych dość rewolucyjny pomysł stworzenia zupełnie niezależnych sal wystawienniczych w przestrzeni oryginalnych pomiesz-

Fot. 4.

Nadrukowany sufit napinany, oświetlający wystawę. Wystawa czasowa *Pieniądz rządu. Bogactwo złotem, srebrem i miedzią mierzone*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

czeń muzealnych. W salach Muzeum przeznaczonych na wystawy czasowe zbudowano system wewnętrznych ścian z płyt kartonowych na konstrukcji metalowej, wydzielający wewnętrzną przestrzeń wystawienniczą. Nowa konstrukcja ścian zamontowana została w odległości około 0,8 m od ścian budynku (fot. 2). Ściany te stały się ramą, do której zamontowane zostały półprzezroczyste sufity napinane. Dzięki temu udało się rozwiązać większość problemów projektowych:

1. Powstała oddzielna przestrzeń zaplecza wystawy, która umożliwia swobodne przemieszczanie się obsługi Muzeum. Może tu zostać

umieszczony dodatkowy system elektryczny, zasilający oświetlenie bądź elementy systemu audiowizualnego (fot. 3).

2. Pojawiła się możliwość dowolnego kształtowania wewnętrznej przestrzeni wystawienniczej oraz zastosowanie dodatkowych podziałów ściankami działowymi, służącymi do lepszej kompozycji wystawy, prezentacji treści merytorycznych lub zabytków.

Fot. 5.

Multimedia. Wystawa czasowa *Utraczone – odzyskane. Ciąg dalszy...*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

Założeniem projektowanych wystaw w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi jest zawsze prezentowanie jak największej liczby zabytków poza gablotami, aby zwiedzający miał bezpośredni kontakt z eksponatami, nawet jeśli nie może ich dotknąć. Ściany z dostępem od zaplecza dają możliwość łatwego zabezpieczenia zabytków.

Wolnostojące gabloty są niezbędnym wyposażeniem każdej wystawy, etnograficznej, archeologicznej czy numizmatycznej. Ponieważ są elementem stałym, istniejącym na stanie Muzeum, trzeba wewnątrz przystosować do ich form i gabarytów. Możliwość dowolnej aranżacji ścianek działowych jest w tym procesie bardzo pomocna. Ponadto ściany dają możliwość „ukrycia” w nich gablot. Nie zabierają one miejsca w salach i ułatwiają zabezpieczenie prezentowanych zabytków, bo nie ma do nich swobodnego dostępu od strony wystawienniczej, a jednocześnie można oglądać całą ich zawartość.

Górne zwieńczenie ścian zakończone zostało systemem gzymsów, który umożliwia instalację punktowego oświetlenia w dowolnych miejscach z własnym, niezależnym zasilaniem, a przez to uzyskuje się odpowiednie oświetlenie wszystkich prezentowanych zabytków oraz stworzenie pożądanego atmosfery wystawy. Niezależne stabilne ściany wewnętrzne dają również możliwość zainstalowania sufitów napinanych. Ze względu na właściwość równomiernego rozproszenia światła przez materiał, z którego sufity te są zrobione, możliwe jest, w razie potrzeby, wykorzystanie tradycyjnego oświetlenia sal istniejącymi świetłówkami. Sufit taki działa w tym przypadku jak jedna wielka lampa. Ze względu na możliwość zadrukowania powierzchni sufitu dowolnym obrazem, dodatkową wartością jest uzyskanie olbrzymiej przestrzeni do działań plastycznych (fot. 4).

Fot. 6.

Typografia. Wystawa czasowa *Pieniądz rządzi. Bogactwo złotem, srebrem i miedzią mierzony*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

Przestrzeń otwarta, ukryta przez gzymsy przed wzrokiem zwiedzających, służy do zachowania w miarę poprawnej cyrkulacji powietrza. Jest to bardzo trudne, gdyż ze względu na obostrzenia konserwatorskie i koszty wymaganego remontu oraz jego zakres, nie można w tym przypadku zastosować klimatyzacji. Przewietrzenie sal odbywa się poprzez otwarcie okien na zapleczu i drzwi do sal. Nie spełnia ono, niestety, wymagań zwłaszcza

przy wysokiej temperaturze na zewnątrz i dużej liczbie zwiedzających. Jest to problem nie w pełni rozwiązany.

Oprócz przestrzeni wewnętrznej materialnej każda wystawa posiada swoją unikalną wewnętrzną przestrzeń niematerialną

Przestrzeń niematerialna to przestrzeń komunikacji wizualnej wystawy, wymagająca równie starannego przemyślenia i realizacji, podobnie jak jej materialna część.

Fot. 7.

Typografia. Wystawa czasowa *Wyróżnieni strojem. Huculszczyzna – tradycja i współczesność*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

Obecnie, w dobie powszechnego dostępu do Internetu i informacji, komunikacja ta obejmuje działania w trakcie powstawania wystawy, poprzez Facebook, Instagram czy inne media, komunikaty drukowane znajdujące się w przestrzeni wystawienniczej, wydawnictwa i gadżety związane z samą wystawą, a wychodzące poza jej mury. Znaczenie zyskują również multimedia, których zadaniem jest poszerzanie dostępu do znacznie większej liczby dokumentów i informacji niż było to możliwe w tradycyjny sposób, czy kształcenie poprzez zabawę dzieci odwiedzających wystawę (fot. 5).

Możliwe problemy przestrzeni niematerialnej

Jesteśmy społeczeństwem obrazkowym, mało czytamy i porozumiewamy się za pomocą symboli. Wystawa niesie w sobie wiele treści, które muszą się pojawić w przestrzeni ekspozycji i trzeba je przekazać w formie najbardziej przystępnej dla każdego zwiedzającego. Wystawy odwiedzają osoby w bardzo różnym wieku, dlatego musi być ona dostosowana do możliwości odbioru właściwie wszystkich grup wiekowych, poczynając od dzieci, osób niepełnosprawnych, a na osobach starszych kończąc. Trzeba również wziąć

Fot. 8.

Typografia. Wystawa czasowa *Utracone – odzyskane. Ciąg dalszy...*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

pod uwagę obcokrajowców, dla których należy przygotować odrębną ofertę, zazwyczaj przynajmniej w trzech językach obcych. Każda z tych grup musi znaleźć na wystawie interesujące ją treści. Dlatego komunikaty wizualne, które pojawiają się w przestrzeni wystawy, muszą być przygotowane i dostosowane do różnych poziomów percepcji zwiedzających.

Zastosowane rozwiązanie

Projektant wystawy ma do dyspozycji wiele narzędzi plastycznych, pozwalających mu na kreowanie atmosfery wystawy jako wydarzenia, oraz jej przesłania, zgodnie z oczekiwaniami autora merytorycznego.

Ten komunikat wizualny działa poprzez kształt, kolor i kontrast oraz słowo i jego typografię, a wszystko łączy w całość kompozycja płasko-przestrzenna i światło.

Fot. 9.

Aranżacja zabytków poza gablotami wystawienniczymi. Wystawa czasowa *Utracone – odzyskane. Ciąg dalszy...*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

Kolor jest jednym z najważniejszych bodźców wizualnych. Możliwość doboru koloru ścian zgodnie z założeniami projektu jest ogromnym ułatwieniem w aranżacji wystawy. Pozwala na podział przestrzeni zgodny z wymaganiami merytorycznymi i może przyciągać uwagę do wybranych elementów wystawy (fot. 6, 7, 8).

Odpowiednio dobrane i ujednolicone formy typograficzne napisów, ich umieszczenie i skomponowanie z otoczeniem, mają ułatwić w miarę szybkie przeczytanie najważniejszych treści. Ponadto odpowiednio dobrana typografia, jej wielkości i kolorystyka pozwalają na wprowadzenie ładu i intuicyjne usystematyzowanie przez zwiedzającego komunikowanych treści.

Zaaranżowanie dużych przestrzeni ścian elementami graficznymi, takimi jak fotografia i na przykład tytuły czy ważne hasła, systematyzuje merytoryczne obszary wystawy i uatrakcyjnia je wizualnie, szczególnie dla grup (dzieci), dla których treści merytoryczne nie są najważniejsze.

Możliwość użycia multimediów w postaci filmów, gier, katalogów i dodatkowych galerii zdjęć, niezwykle uatrakcyjnia możliwości merytoryczne wystaw. Dzięki grom internetowym nawiązującym do treści wystaw, można zaangażować dzieci, jednocześnie ucząc je. Dorosłym osobom programy do prezentacji materiałów archiwalnych umożliwiają poszerzenie wiedzy na interesujące ich tematy, a także przejrzenie zasobów, nieemożliwych do zaprezentowania w formie materialnej na wystawie.

Dodatkowe gadżety, w postaci dedykowanych wystawie przedmiotów, rozdawane zwiedzającym, mają za zadanie promowanie wystawy na zewnątrz i zachęcenie większej liczby osób do odwiedzin.

Bardzo ważnym elementem komunikatu wizualnego jest odpowiednia aranżacja eksponatów. Dzięki niej można kreować sugestywne obrazy i podkreślać najcenniejsze czy najciekawsze zabytki. Bardzo ważna również jest możliwość zbliżenia się zwiedzającego do jak największej liczby pokazywanych eksponatów i bezpośredni kontakt z nimi bez ograniczenia ze szkła. Przybliża to realność przekazu wystawy (fot. 9).

Całość aranżacji wystawy „spina” oświetlenie. Poprzez jego umiejscowienie, barwę i intensywność można podkreślać wybrane elementy wystawy lub je ukrywać. Można „oprowadzać” świadomie zwiedzającego po wystawie zgodnie z zamysłem merytorycznym, nie narzucając mu dosłownie trasy zwiedzania. I oczywiście, tworzyć niepowtarzalną przyjazną, atmosferę wystawy.

Podsumowanie

Autorka opracowania, którego kluczowym hasłem jest „Przestrzeń zewnętrzna, przestrzeń wewnętrzna”, podsumowała swoje przemyślenia dotyczące projektowania wystaw czasowych następująco:

Tworzenie przestrzeni wewnętrznych plastycznego wizerunku wystaw czasowych to ograniczony czasem wieloetapowy proces twórczy z wieloma niespodziankami w tle.

Przestrzeń wewnętrzna wystaw czasowych jest bardzo złożona. Można mówić o jej materialnych i niematerialnych aspektach.

Materialny aspekt wystaw to: ściany, podłogi, sufity, oświetlenie, kolor farby, ekrany monitorów, napisy i prezentowane zabytki oraz ich fizyczna kompozycja.

Materialny aspekt to również pokonywanie ograniczeń wynikających ze struktury samego budynku muzealnego (szczególnie zabytkowego) i wymagań konserwatorskich.

Niematerialny aspekt tej przestrzeni wewnętrznej to przesłanie wystawy, jej komunikat do odbiorcy wykreowany poprzez wszystkie jej fizyczne elementy. To ta nieuchwytna wartość, dzięki której zwiedzający, dziecko lub dorosły, wychodząc, mówi, że wystawa była fajna, interesująca czy udana.

Niematerialny aspekt wystawy to również wychodzenie poza przestrzeń wewnętrzną wystawy na zewnątrz do świata, zapraszając go do odwiedzin wnętrza poprzez zewnętrzne kampanie informacyjne, świat wirtualny czy specjalnie zaprojektowane gadżety reklamowe. ●

* * *

Bibliografia

Wawrzecka B., Materiały własne do wystawy *Pieniądz rządzi. Bogactwo złotem, srebrem i miedzią mierzone* (1.10.2011 – 15.01.2012 przedłużona do kwietnia 2012).

Wawrzecka B., Materiały własne do wystawy *Wyróżnieni strojem. Huculszczyzna – tradycja i współczesność* (17.05.2012 – 30.10.2012 przedłużona do 2013).

Wawrzecka B., Materiały własne do wystawy *Utracone – odzyskane. Ciąg dalszy* (15.09.2017 – 27.05.2018).

